

P O S L I J E R A T N I R A Z V O J P O L I T I Č K O G
S I S T E M A O P Č I N E V A R A Ź D I N

Autor analizira poslijeratni razvoj političkog sistema općine Varaždin i utvrđuje da je općina Varaždin započela svoj razvoj kao teritorijalna zajednica. Transformirajući se tijekom četiriju u radu navedenih faza, ona se danas izražava kao samoupravna i osnovna društveno-politička zajednica, osnovana na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi u općini. S tim u vezi autor utvrđuje kako je objektivna zakonitost da razvoj političkog sistema općine zavisi od razvoja suštine njezinog društveno-ekonomskog i političkog položaja. Od lokalnog predstavničkog sistema, administrativno usmjerenog i koordiniranog, taj se sistem razvio u samoupravno-delegatski politički sistem koji ima osnovu u izravnoj samoupravnoj demokraciji.

I. U V O D

Općina je, poznato je u teoriji i praksi, pojmovno odredjenje za administrativno-teritorijalnu zajednicu s odredjenom političko-upravnom organizacijom u kojoj članovi te zajednice imaju odredjena prava upravljanja društvenim poslovima. Ona ima povijest svoga života od XI stoljeća. Ta administrativno-teritorijalna zajednica nazivala se općinom, lokalnom zajednicom ili komunom, označavala je u svojoj povijesti oblik otpora centralizaciji državne vlasti, oblik ostvarivanja principa demokracije i narodnog suvereniteta, sinonim za druge slične progresivne ideje do temeljnog oblika društveno-ekonomske i političke organizacije društva koji ima smisao oslobodjenje rada. 1)

Društveno-političkim sistemom u teoriji i praksi označava se sistem ostvarivanja političke vlasti u društveno-političkoj zajednici koji obuhvaća subjekte i organe ostvarivanja vlasti i norme kojima se uredjuje ostvarivanje vlasti. U nas on obuhvaća još i upravljanje drugim društvenim poslovima. 2)

1) O tome Dragutin Božić, *Samoupravljanje u komuni*, Globus, Zagreb, 1974, str.9-56.

2) O tome prof. Jovan Djordjević, *Politički sistem*, Savez udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd, 1967, str.39-43.

Općina Varaždin prema našem važećem ustavnom odredjenju samoupravna je i osnovna društveno-politička zajednica utemeljena na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi. 3) Grad Varaždin je njezin najznačajniji integralni dio. Osam stoljeća on se izražavao kao centar društvenog, ekonomskog i političkog života i razvoja, između ostalih i za područje današnje općine Varaždin. 4)

Neosporno je da grad Varaždin produžava povijest nastanka općine Varaždin kao društveno-političke zajednice za osam stoljeća. Grad Varaždin svojom je teritorijalno-urbanom prirodom povezivao u zajedništvo društveni i ekonomski život svojih stanovnika. 5) On se u tom smislu izražavao u mađarsko-austrijskom državnom sistemu pod imenom slobodnog kraljevskog grada i u jugoslavenskom kraljevskom državnom sistemu pod imenom upravne općine, a najpotpunije i najsvestranije u periodu borbe za oslobodjenje zemlje i razvoj samoupravnog socijalističkog društva pod imenom općine i osnovne društveno-političke zajednice.

Medjutim, kao zajednica ljudi u ostvarivanju političke vlasti, Varaždin se izražavao s različitim uspjesima i karakteristikama. Po privilegiju slobodnog i kraljevskog grada osiguravao je ostvarivanje prava svojim građanima na izbor suca (rihtara) koji upravlja gradom, obavlja sudačku vlast nad životom i smrti (ius gladii) i zastupa grad. Kasnije funkciju vlasti preuzima gradsko vijeće, a upravu i zastupanje grada gradski načelnik. 6) Od 1895. godine Varaždin stječe položaj gradske općine prve vrste, zajedno sa Zagrebom i Osijekom. Imao je svoj statut kojim je bila uređena organizacija, organi općine i njihovo poslovanje. Organi gradske uprave bili su: gradsko zastupstvo od 30 članova koje su birali građani, gradski načelnik kojeg su birali gradski zastupnici, gradsko poglavarstvo kao izvršni organ

3) Ustav SFRJ, čl. 116. i Ustav SRH, čl. 166.

4) O tome Mirko Androić, Prilozi poznavanju društvenih i gospodarskih prilika grada Varaždina u 18. stoljeću, u knjizi "Varaždin u XVIII stoljeću i Političko-kameralni studij", Sveučilište u Zagrebu i Historijski arhiv u Varaždinu, Zagreb-Varaždin, 1972.

5) U vezi s tim prof. dr. Eugen Pusić, Komuna i općina, Informator, Zagreb, 1981, str. 1-4.

6) O tome Krešimir Filić, Spomenica Varaždinskog muzeja 1925-1935, Muzealno društvo u Varaždinu, broj I, 1935, str. 7-27.

općine, gradski veliki župan kao nadzorni organ gradske uprave i gradski upravni odbor za fiskalne poslove na čelu s velikim županom kao predsjednikom. 7) U vrijeme bivše Jugoslavije bio je stvarni razvoj političkih funkcija gradske općine zaustavljen. Ustav od 1921. godine formalno je uveo općinske samouprave. 8) Zakon o gradskim općinama od 1934. godine proklamirao je, ali ne i uspostavio položaj grada Varaždina i gradske općine kao samoupravnog tijela, u kojem gradsko vijeće i predsjednik gradske općine rješavaju sve poslove koji se tiču neposrednog interesa gradske zajednice, a odnose se na ekonomski, kulturni i socijalni napredak u gradu. 9) Međutim, u vrijeme bivše Jugoslavije nije zaustavljen zahtjev gradjana Varaždina da u svojoj općini ostvaruju funkcije vlasti. U tome je imala značajnu i zapaženu ulogu radnička klasa pod vodstvom Komunističke partije u Varaždinu. 10)

Odlučujuću i uspješnu borbu za funkcije političke vlasti u gradu kao općini provodio je sav progresivni dio stanovništva Varaždina kroz vrijeme narodnooslobodilačkog rata. I pored ve-
like koncentracije neprijateljskih formacija u gradu i snažnog propagandno-polijskog djelovanja grad Varaždin je imao organizirano ilegalno djelovanje narodne vlasti, a u svim većim izvangradskim naseljima današnjeg područja općine općinske narodnooslobodilačke odbore (NOO) s 44 mjesna NOO-a. Njihovi su osnovni zadaci bili da organiziraju prikupljanje hrane, oružja, sanitetskog materijala, financijskih sredstava za kalničke partizanske jedinice, da organiziraju vezu i prijevoz do Kalnika, ostvaruju propagandne aktivnosti i agitaciju za otpor okupatoru i odlazak stanovništva u jedinice Narodnooslobodilačke vojske. Obavljali su sve funkcije, koje je bilo moguće obavljati na okupiranom području, a u skladu s Uputstvom o zadacima i

7) O tome Zakon ob ustroju gradskih općina u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji od 21. VI 1895, "Sbornik", 1895, br. 34.

8) Ustav bivše Jugoslavije od 1921. god. uveo je općinske samouprave, ali te su samouprave bile s obzirom na stvarno stanje stvari i na odnose političkih snaga samo prividne (dr Jovan Stefanović, Ustavno pravo FNRJ i komparativno, knjiga I, Školska knjiga, Zagreb, 1956, str. 158).

9) Zbirka zakona i uredaba, godina 1934, br. 177.

10) O tome prof. Josip Runjak, Uz četrdeset godišnjicu revolucije-Varaždin u radničkom pokretu i socijalističkoj revoluciji, Varaždinske vijesti, br. 1888 i dalje, 1981.

ustrojstvu N00-a", izdanom u Foči, veljače 1942. godine. 11)

Sve su to važne osnove za istraživanje poslijeratnog razvoja političkog sistema općine Varaždin; naročito zato jer nam je cilj istraživanja analiza i utvrđivanje objektivnih zakonitosti poslijeratnog razvoja političkog sistema u općini Varaždin u odnosu na utvrđeni pravno-politički poredak te uzročnosti i medjuzavisnosti razvoja općine Varaždin i njezinog političkog sistema.

Istraživanje smo ograničili samo na određene razvojne elemente društveno-političkog sistema u općini i u vezi s tim na analizu stanovitih dokumenata i podataka u istraživanju. U tome je razlog što smo rad označili kao "prilog" istraživanju.

II. RAZVOJ POLITIČKOG SISTEMA U OPĆINI VARAŽDIN KAO ADMINISTRATIVNO-TERITORIJALNOJ JEDINICI

Općina Varaždin kao samoupravna i osnovna društveno-politička zajednica društveno-ekonomskog i političkog sistema u Hrvatskoj i Jugoslaviji nastala je i započela svoj razvoj u vremenu narodnooslobodilačkog rata. Izraz toga bio je u djelovanju N00 grada Varaždina i N00 općina koji su djelovali za vrijeme rata na području današnje općine (Bartolovec, Biškupec, Jalžabet, Križovljani, Petrijanec) i 44 mjesna N00-a. To proizlazi iz ustavnog odredjenja našeg prvog Ustava o ostvarivanju vlasti u FNRJ. "Narod ostvaruje svoju vlast preko slobodno izabranih predstavničkih organa državne vlasti, narodnih odbora, koji su, od mjesnih narodnih odbora do skupština narodnih republika i Narodne skupštine FNRJ, nastali i razvili se u narodnooslobodilačkoj borbi protiv fašizma i reakcije i koji su temeljna tekovina te borbe". Organima državne vlasti mjesta, administrativno-teritorijalnih jedinica, Ustav je odredio narodne odbore. 12)

11) O tome Djuka Hrženjak, *Stvaranje i razvoj nove revolucionarne narodne vlasti u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u uvjetima NOB, Sjeverozapadna Hrvatska u NOB-u i socijalističkoj revoluciji*, Zbornik, *Zajednica općina memorijskog područja Kalnik, Varaždin - Institut za Historiju radničkog pokreta Hrvatske Zagreb, Varaždin 1-76.*

12) *Ustav FNRJ, čl.6. i 107. i Ustav NRH, čl.7. i 90.*

Prema spomenutom ustavnom odredjenju Varaždin je kao grad izgubio karakter općine i u nazivu i po prirodi općine. Varaždin po staje teritorijalna jedinica u kojoj djeluje narodni odbor kao organ narodne vlasti. Kontinuitet s tradicionalnom gradskom općinom kao društvenom zajednicom zadržan je u pogledu teritorija i organa za ostvarivanje funkcija vlasti. Te karakteristike kontinuiteta naročito su vezane za Varaždin kao općinu u vremenu narodnooslobodilačkog rata.

Izvjesno je da su za sistiranje (zaustavljanje) razvoja općine kao samoupravne društvene zajednice u prvim poslijeratnim godinama postojali objektivni razlozi. U tom smislu ističemo nužnost centralizacije vlasti na najviše razine državne organizacije i državno upravljanje obnovom i razvojem privrede. 13)

Varaždin je 1947. godine prvom administrativno-teritorijalnom podjelom NR Hrvatske odredjen gradom s još 17 gradova u Hrvatskoj, izuzev gradova u tadašnjoj Oblasti Dalmacije. 14) Narodni odbor Varaždina kao organ državne vlasti društveno-političkog sistema, u skladu s Ustavom, konstituiran je takodjer 1947.godine. 15) Do tada gradski NOO Varaždin djelovao je u organizaciji iz ratnog vremena, ali pod promijenjenim nazivom "Gradski NO Varaždin". 16) To znači da je u gradu trajalo neprekinuto djelovanje organa nove narodne vlasti, uglavnom prema direktivama, instrukcijama i uputstvima oblasnog NO i Vlade NR Hrvatske.

Već dva dana nakon oslobodjenja grada, 10. svibnja 1945.godine, na prijedlog Okružne narodne fronte i u sporazumu s Okružnim NO Varaždin, organiziran je Izvršni odbor NO grada Varaždina, u

13) U vezi s tim prof. Jovan Djordjević smatra da je jedan od razloga zaustavljanja razvoja općine i asocijacija naziva općine s općinama u predratnom periodu, naročito poslije ukidanja Vidovdanskog ustava 1929.god.kad je općina bila više ili manje režimska, pa i policijska ekspozitura pod kontrolom centralne i banovinske vlasti (Politički sistem - prilog nauci o čovjeku i samoupravljanju, Privredni pregled, Beograd, 1973, str. 458).

14) Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli NRH, Narodne novine NRH, br. 60/1947.

15) Zakon o izborima narodnih odbora, Narodne novine NRH, br. 23/47.

16) U to vrijeme je NO djelovao u skladu s Odlukom o ustrojstvu i poslovanju NOO i skupština u Federalnoj Državi Hrvatskoj od 9. svibnja 1944. i Zakonom o promjeni naziva Narodno oslobodilačkih odbora, od 25. srpnja 1945, Narodne novine NRH, br. 3/1945.

sastavu predsjednik, tajnik i osam članova (pročelnika). Izvršni odbor formirao je osam odjela kao upravno-izvršne organe za poslove uprave, financija, obrt i industriju, gospodarstvo, zdravstvo, socijalna pitanja, trgovinu i snabdijevanje te gradjevinarstvo. Na čelu odjela bili su članovi Izvršnog odbora. Ovi odjeli formirani su zavisno od problema koje je valjalo rješavati nakon oslobodjenja grada. Taj na neuobičajeni način konstituiran Izvršni odbor djelovao je po direktivama i pod kontrolom okružnog NO i Federalne vlade Hrvatske. Obim i sadržaj poslova, koje je obavio u nekoliko mjeseci nakon oslobodjenja grada, iz područja industrije i poljoprivrede, zdravstva i socijalne zaštite, trgovine i opskrbe, gradjevinarstva i šumarstva, a što je na prvoj sjednici gradskog NO pomno analizirano, najodredjenije potvrđuje društveno-političku osnovanost njegovog organiziranja. 17)

Prva i konstituirajuća sjednica Gradskog NO Varaždin nakon oslobodjenja grada održana je 22. listopada 1945. godine u sastavu 40 odbornika. Vjerojatno zbog tradicije u sjedničkim dokumentima on se označava "Gradskom narodnom skupštinom", a odbornici "zastupnicima skupštine". 18)

Ipak na toj prvoj sjednici je Gradski NO Varaždin ispoljio nekoliko karakteristika koje ga obilježavaju dosljednim organom vlasti u gradu. Sjednici su prisustvovali, osim svih odbornika, predstavnik vlade Federalne Hrvatske, predstavnik društveno-političkih organizacija grada i okruga, predstavnik okružnog NO, predstavnici društvenih organizacija i društava te stanovit broj građana. Odbornici su nakon verifikacije punomoći položili zakletvu. Na sjednici je svestranom analizom i

17) O tome izvještaj tajnika Izvršnog odbora i zapisnik prve sjednice Gradskog NO Varaždin, svezak zapisnika NO Varaždin 1945/9, pohranjen u Skupštinskim službama općine Varaždin.

18) Osnovano je pretpostaviti da u to vrijeme još nije bio dovoljno poznat Opšti zakon o uređenju opština i srezova, Službeni list FNRJ, br. 26/1955. i odgovarajući republički propisi. O potrebi boljeg poznavanja zakonskih propisa o NO i njihovoj dosljednijoj primjeni govorio je tajnik Izvršnog odbora na sjednici Gradskog NO Varaždin, od 28. studena 1946. godine, zapisnik u cit. svesku zapisnika NO Varaždin 1945/9.

kritikom razmotren rad dotadašnjeg Izvršnog odbora, utvrđene su smjernice za rad Izvršnog odbora u narednom razdoblju te preko neposredno podnesenih dviju kandidatskih lista sa šest kandidata više od broja članova koji se birao izabran je tajnim glasanjem novi Izvršni odbor.

U toj, označimo je, prvoj fazi poslijeratnog razvoja političke vlasti u Varaždinu razvijao se NO kao organ narodne vlasti u gradu i njegov Izvršni odbor kao izvršno-upravni organ. Činjenica je, međutim, da je u to vrijeme glavni dio poslova iz djelokruga organa vlasti u gradu obavljao Izvršni odbor i organi uprave s kojima je on rukovodio. Narodni odbor održavao je sjednice u razdoblju između dva i tri mjeseca i s nekoliko pitanja u predmetu rješavanja, a Izvršni odbor svakih 15 do 20 dana s najmanje 10, a često i preko 30 pitanja u predmetu rješavanja.¹⁹⁾

To je bilo složeno poslijeratno razdoblje u smislu organizacije i sadržaja rada Gradskog NO i Izvršnog odbora koje je trajalo sve do početka 1947. godine. Dokumentacija o radu tih organa, rezultati njihovog rada, kao i tada važeći pravni izvori o njihovoj organizaciji i djelokrugu, to najbolje potvrđuju. Problemi osposobljavanja privrede, snabdijevanje stanovništva, uspostavljanje komunalnih aktivnosti, zdravstvenih, prosvjetnih i kulturnih djelatnosti, osiguranje potrebnih financijskih i materijalnih sredstava te organiziranje radnih aktivnosti na zajedničkim poslovima - bili su ogromni. S njima se otežano nosio i Izvršni odbor i upravni organi, kako u odnosu na njihovu sposobnost, tako i organiziranost. Na sjednicama Gradskog NO davane su u tom smislu ocjene i zahtjevi za otklanjanje nedostataka te smjernice za poboljšanje rada.²⁰⁾ Zatim, u tom vremenu, donošenjem i izmjenama i dopunama zakonskih propisa o narodnim odborima gradski NO Varaždin i njegovi organi morali su se organizacijom i djelovanjem prilagodjavati i uskladjivati s najmanje pet novih zakona o narodnim odborima.²¹⁾

19) O tome zapisnici sa sjednica Izvršnog odbora, sveska zapisnika NO Varaždin 1945/46, pohranjena u Skupštinskim službama općine Varaždin.

20) O tome sadržaj zapisnika, cit. sveska zapisnika NO Varaždin 1945/9.

21) Podaci o tome u Registru pravnih propisa objavljenih u Narodnim novinama NRH 1945-1959, Narodne novine, Zagreb, 1960.

U tom vremenu Gradski NO nije djelovao samostalno na područjima društveno-ekonomskog razvoja, već na pitanjima od neposrednog interesa života u gradu. To je i razumljivo ako se ima u vidu tada važeće ustavno načelo jedinstva vlasti i načelo demokratskog centralizma. Sve organe vlasti birao je neposredno narod, ali radi ostvarivanja jedinstva vlasti i planskog podizanja privrednog i kulturnog života naroda, viši organi državne vlasti raspolagali su pravom rukovodjenja i kontrole nižih organa. U vezi sa spomenutim ustavnim načelima i na temelju odredaba Općeg zakona o narodnim odborima iz 1946. godine Gradski NO imao je karakter lokalnog organa državne vlasti u gradu Varaždinu kao administrativno-teritorijalnoj jedinici. On je bio najviši organ državne vlasti u društvenim odnosima lokalnog značenja u gradu. No, ta pitanja lokalnog značenja bila su još tada vrlo sužena. 22)

Ipak se svestranost, obimnost i složenost rada Gradskog NO i njegovih organa izražavala time što je NO na području grada bio organ državne vlasti općeg značenja i ostvarivao je zadatke i viših državnih organa na području grada. U analizi rada Gradskog NO i njegovog Izvršnog odbora pred izbore za nove na rodne odbore početkom 1947. godine isticani su kao najsloženiji poslovi koje je obavljao NO i njegovi organi:

- otkup poljoprivrednih proizvoda i garantirana opskrba prehrambenim i odjevnim robama,
- izvršenje zadataka iz prvog petogodišnjeg plana u oblasti lokalne industrije, poljoprivrede, saobraćaja, zanatstva i stambene izgradnje,
- formiranje poduzeća i direkcija lokalne privrede i komunalne djelatnosti te izrada regulatorne osnove grada,
- osiguranje stručnih i rukovodnih kadrova za privredne, komunalne i upravne djelatnosti te njihovo odgojno usmjeravanje,
- organizacija dobrovoljnih akcija za izgradnju i uredjenje gradskih parkovnih i drugih javnih površina i sportskih objekata,

22) "Socijalistički sektor je tada obuhvatao uglavnom samo veću i srednju industriju, veletrgovinu, bankarstvo itd., dok je baš sektor lokalne privrede bio uglavnom još kapitalistički. Prvi Zakon o narodnim odborima je zato više pažnje posvetio regulatornoj i kontrolnoj funkciji narodnih odbora i zato se organizacioni sistem prilagodio uglavnom takvim zadacima" (E. Kardelj, O Narodnoj demokratiji u Jugoslaviji, Kultura, Zagreb, 1949, str.77).

- razrez i naplata poreza, financiranje zdravstvene djelatnosti, socijalne zaštite i djelatnosti prosvjete,
- organizacija zdravstvenih, kulturnih, prosvjetnih i socijalnih ustanova,
- organizacija i provedbe likvidacije nepismenosti, uređenja ulica, parkova i zgrada. 23)

Na tako široku lepezu svoga rada u tom vremenu Gradski NO je angažirao širok krug građana. U razmatranju pitanja iz rada Gradskog NO sudjelovali su zborovi birača. Za svaku granu djelatnosti bili su formirani aktivni građana koji su svestrano djelovali na pomaganju rješavanja određenih pitanja. Može se ocijeniti da je to bio početak razvoja svojevrsnog demokratskog zajedništva u rješavanju poslova od interesa za život, rad i razvoj u gradu. 24)

U skladu s Ustavom izabran je Gradski NO 1947. godine. Konstituirajuću sjednicu održao je 23. lipnja 1947. godine, u sastavu 75 odbornika. Taj drugi saziv najvišeg organa vlasti u gradu jedanput je brojnijeg sastava od ranijeg. Već u početnom radu on ukida Direkciju gradskih privrednih poduzeća i preuzima preko Izvršnog odbora upravljanje gradskim privrednim poduzećima te razvija aktivnost na osnivanju novih poduzeća. Odmah na trećoj sjednici Gradski NO osniva četiri nova poduzeća gradskog karaktera i tu aktivnost izražava u pravilu na svim svojim sjednicama. 25)

S obzirom na obiman rad na organiziranju i usmjeravanju djelatnosti poduzeća Izvršni odbor predložio je Gradskom NO ponovno osnivanje sada dviju direkcija i jedne uprave gradskih poduzeća. Njihov bi zadatak bio da obavljaju poslove u vezi s upravljanjem poduzećima i time olakšaju rad na tom području organima državne vlasti. Karakteristično je, međutim, da je Gradski NO odbacio taj prijedlog smatrajući da bi to bilo povećanje administrativne i neproduktivne djelatnosti te oduzimanje poduzećima i ono malo potrebnih stručnih kadrova.

23) O tome izvještaj u prilogu zapisnika sa Zbora birača Varaždin, od 5. svibnja 1947, cit. sveska zapisnika 1945/9.

24) O tome sadržaj zapisnika u cit. svesci zapisnika NO Varaždin 1945/9.

25) O tome dokumenti uz zapisnik III. sjednice Gradskog NO Varaždin, cit. svezak zapisnika NO Varaždin 1945/9.

U periodu do 1950. godine izraženo je značajno djelovanje Gradskog NO na području lokalnih investicija, izgradnje i adaptacije stambenih zgrada i komunalnih objekata, reguliranju javnog reda i mira, čuvanju stanova, javnih nasada i parkova. U vezi sa širenjem djelokruga rada Gradskog NO i njegovih organa mijenjao se karakter i iznos sredstava budžeta kao tada osnovnog izvora financiranja svih djelatnosti gradskog značaja. Budžet je prestao imati isključivo administrativni karakter i povećavao se iz godine u godinu najmanje za dvostruki iznos, uglavnom za potrebe privrednog razvoja.

U radu Gradskog NO aktivno se angažiraju Narodni front i Narodna omladina, osobito na području mobilizacije građana za radne akcije te razmatranje i kontrolu rada Gradskog NO i njegovih organa. 26) Može se pretpostaviti da bi Gradski NO teško uspio rješavati probleme u svom djelovanju (otkup, osiguranje ogrjeva, radne akcije) da nije bilo aktivnosti društveno-političkih organizacija. To potvrđuje i činjenica da su se poslovi društveno-ekonomskog razvoja u gradu s uspjehom ostvarivali, iako su planovi razvoja lokalne privrede donášani s više mjeseci zakašnjenja.

Rad Gradskog NO u tom vremenu je intenzivan i po održavanju sjednica. U pravilu sjednice se održavaju svakog mjeseca, obično u popodnevnim satima i uz aktivno sudjelovanje odbornika u razmatranju predmeta rada odbora. Na sjednicama se razmatraju pitanja, prijedlozi i mišljenja zborova građana. Gradski NO u svom radu izražava više organiziranosti i kvalitete rada. Njegov Izvršni odbor je u potpunijoj funkciji izvršnog organa i pod odredjenijom kontrolom NO-a.

Gradski NO sve se potpunije izražavao kao organ jedinstvene državne vlasti na teritoriju grada i s uspjehom je ostvarivao sve općedruštvene zadatke te provodio mjere državnog ru-

26) Iz sjedničkih dokumenata vidljivo je da su sjednicama Gradskog NO prisustvovali predstavnici društveno-političkih organizacija i da se tu raspravljalo o mišljenjima društveno-političkih organizacija o pojedinim pitanjima iz dje^lokruga rada Gradskog NO i njegovih organa (cit. svezak za pismika NO Varaždin 1945/9).

kovodstva. Takvim djelovanjem i rezultatima u radu on je prelazio okvire i granice u koje ga je stavio dotadašnji Zakon o narodnim odborima. Time je i on dokazivao nužnost promjene toga zakona koja je uslijedila donošenjem novog Zakona o narodnim odborima 1949. godine. 27)

Gradski NO Varaždin uspješno je koristio organizacijske i funkcionalne promjene koje je omogućavao novi Zakon o narodnim odborima. On se dalje razvijao ne samo kao najviši organ narodne vlasti na području grada već i kao jedini organ vlasti i s više samostalnosti na području djelovanja u gradu. Jača njegov utjecaj na izvršni odbor i organe uprave u gradu. Članovi izvršnog odbora su odbornici i na čelu su povjereništava kao organa uprave. Odnos Gradskog NO prema višim organima vlasti ima manje karakter podređenosti, a više je izraz suradnje na ostvarivanju principa jedinstva vlasti. Jača neposredno učešće gradjana u djelovanju Gradskog NO-a. Osim toga se to izražavalo u djelovanju zborova birača, savjeta, planske, komunalne i drugih komisija, narodne inspekcije, stručnih savjeta pri pojedinih povjereništva. Gradski NO upravlja zemljištem i zgradama društvenog sektora. On raspolaže dijelom poreza i dobiti privrednih poduzeća lokalnog značenja. Svojim sredstvima osniva poduzeća različitih grana djelatnosti, bez ograničenja. Donosi općeobavezne propise, naredbe, uputstva i rješenja.

Sve to ukazuje na činjenicu da su do 1950. godine, do uvođenja radničkog samoupravljanja, Gradski NO i njegovi organi izražavali administrativni sistem upravljanja privrednim i društvenim djelatnostima u gradu. Proces svih djelatnosti gradskog

27) *Novi Zakon o narodnim odborima donijela je Narodna skupština FNRJ 28. svibnja 1949. Obrazlažući razloge donošenja toga Zakona E. Kardelj je formulirao princip za razvoj našeg pravnno-ekonomskog i političkog sistema koji vrijedi do suvremenih dana. On je rekao da naši narodni odbori kao i uopće organizacijske forme naše vlasti nisu i ne smiju biti nikakve vječite istine ili statičke forme, nego su živi organizam koji se mijenja uporedo s promjenama u našoj društveno-ekonomskoj strukturi, s razvitkom socijalizma, s jačanjem proizvodnih snaga društva i podizanjem društvene svijesti masa (cit. djelo "O narodnoj demokratiji u Jugoslaviji", str. 80).*

karaktera odredjivan je jednostranim aktima Gradskog NO-a i njegovih organa. U tome je osobito dolazila do izražaja državna distribucija društvenih dobara s izraženom racioniranom opskrbom. Osnovica toga bilo je državno vlasništvo i obvezan državni plan privrednog i društvenog razvoja. Sve je to bila nužnost onoga vremena.²⁸⁾ Medjutim, ona je istovremeno bila opasnost birokratiziranja i potiskivanja socijalističke inicijative radnih ljudi. Karakteristično je da se o tim pojavama često raspravljalo na sjednicama Gradskog NO, i to već od 1947.godine. ²⁹⁾

Uvodjenjem radničkog upravljanja Osnovnim zakonom o upravljanju državnim privrednim poduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva, koji je donesen 26. lipnja 1950.godine, stvoreni su uvjeti da se izvedu bitnije, svestranije i složenije promjene u položaju, organizaciji i djelovanju Gradskog NO i njegovih organa te promjene u svim sferama društveno-ekonomskih i političkih odnosa u gradu Varaždinu.³⁰⁾ Bilo je nužno povezivanje Gradskog NO i njegovih organa s radničkim savjetima. U vezi s tim ukazivala se potreba organiziranog predstavnštva radnika u Gradskom NO. Ubrzo se isticala

28) U prvim godinama poslije rata, kazao je E.Kardelj, samoupravno iskustvo iz narodnooslobodilačkog rata bilo je u izvjesnoj mjeri potisnuto i zanemareno centraliziranim oblicima upravljanja u raznim područjima društvenog života. Ta pojava je dijelom svakako bila izraz odredjenih idejnih ili političkih kolebanja u pogledu oblika demokratskog učešća masa u upravljanju radom, sredstvima za proizvodnju i društvom, koja su nastala pod utjecajem nove situacije u kojoj se našla jugoslovenska revolucija, a posebno s obzirom na veliki utjecaj Staljinovih shvaćanja na socijalističku praksu. No, ta pojava je bila u ne manjoj mjeri i posljedica niza objektivnih uzroka i teškoća u kojima se našla naša zemlja poslije rata, a koje su zahtijevale izuzetnu centralizaciju napora (Samoupravljanje u Jugoslaviji 1950-1976, Privredni pregled, Beograd, 1977, str. 15).

29) O tome sadržaj zapisnika sa sjednica Gradskog NO, cit. svezak zapisnika NO Varaždin 1945/9. i svezak zapisnika NO Varaždin 1951.

30) Zakon je objavljen u Službenom listu FNRJ, broj 43/1950.

potreba za postupnim proširivanjem upravljanja i u drugim područjima društvene djelatnosti u gradu i još jačim širenjem oblika neposrednog samoupravljanja. 31)

III. RAZVOJ POLITIČKOG SISTEMA U OPĆINI VARAŽDIN KAO OSNOVNOJ DRUŠTVENO-POLITIČKOJ ZAJEDNICI

Temeljitiije promjene u organizaciji i prirodi organa vlasti u gradu Varaždinu započinju 1952.godine. 32) Najprije novom teritorijalnom podjelom NR Hrvatske 1952. godine grad Varaždin gubi položaj samostalnog grada kao teritorijalne jedinice. On postaje gradska općina u sastavu kotara Varaždin. To je početak gašenja povijesnog razvoja grada Varaždina kao urbane zajednice s odredjenim društveno-ekonomskim i društveno-političkim karakteristikama. Ali, to je istovremeno početak njegova razvoja kao općinske (lokalne) zajednice s novom progresivnijom prirodom u pogledu daljnjeg socijalističkog razvoja. 33)

Narodni odbor gradske općine Varaždin (novi naziv pod kojim djeluje NO) na sjednici 13. svibnja 1952. godine odlučuje o svojoj reorganizaciji. Narodni odbor ukida Izvršni odbor i dotadašnje savjete gradjana, bira predsjednika NO-a, 4 savjeta i 4 komisije, u sastavu od odbornika NO-a koji preuzimaju poslove ukinutog Izvršnog odbora. 34) Svoju administraciju NO organi-

31) *Gradski NO širi organizaciju savjeta gradjana, razmatra njihov rad te u posebnim točkama dnevnog reda redovno razmatra prijedloge zborova birača i zborova radnika (o tome sjednički zapisnici od 26.04.1951. i sljedeći, cit. svezak zapisnika NO Varaždin 1951).*

32) *Promjene su uslijedile na temelju brojne i svestrane zakonske regulative o narodnim odborima. Donesen je Opći zakon o narodnim odborima, Službeni list FNRJ, br. 22/52, Zakon o provođenju reorganizacije narodnih odbora, Narodne novine NRH, br. 16/52, Zakon o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine, Narodne novine NR Hrvatske, br. 16/52, Zakon o narodnim odborima općina, Narodne novine NRH, br. 35/52, Zakon o narodnim odborima gradova i gradskih općina, Narodne novine NRH, br. 36/52.*

33) *Sušтина promjena nije bila odmah shvaćena. Nezadovoljstvo s promjenom položaja grada izrazio je NO gradske općine u predstaveci koju je formulirao na sjednici 24.06.1952. god. i uputio Predsjedništvu Sabora NRH, društveno-političkim organizacijama i pojedinim funkcionerima, s prijedlogom da se Varaždin proglasi gradom izvan sastava kotara (o tome zapisnik sa sjednice 24.06.1952, cit. svezak zapisnika NO Varaždin 1951/52).*

Narodni odbor gradske općine Varaždin (novi naziv pod kojim djeluje NO) na sjednici 13.svibnja 1952.godine odlučuje o svojoj reorganizaciji. Narodni odbor ukida Izvršni odbor i dotadašnje savjete gradjana, bira predsjednika NO-a, 4 savjeta i 4 komisije, u sastavu od odbornika NO-a koji preuzimaju poslove ukinutog Izvršnog odbora. 34) Svoju administraciju NO organizira u tajništvu i odjelima, s time da sve službenike bira NO. Sve to ukazuje na transformaciju NO-a u pravcu samoupravno-demokratskog izražavanja i osporavanja daljnjeg razvoja birokracije u društveno-ekonomskom i društveno-političkom životu grada. Narodni odbor jača vezu sa svim poduzećima i ustanovama, bez obzira na njihov značaj, na području grada. Više puta u godini NO razmatra njihovo poslovanje, odobrava djelatnost, imenuje rukovodioce (direktore, upravitelje) planovima usmjerava njihov rad i razvoj, potiče integracijske procese, odobrava njihova pravila, pomaže razvoj rada radničkih savjeta i upravnih odbora.35) U tom periodu intenzivno djeluju zborovi birača na 12 odredjenih područja grada. Njihova organizacija, sadržaj rada i razmatranje zaključaka zborova na sjednicama NO-a gradske općine upućivali su na šire učešće gradjana u radu NO-a, jačanje odgovornosti odbornika i odredjeniju kontrolu gradjana nad radom NO-a i njegovih organa. 36)

Krajem 1952.godine izabran je treći saziv NO-a gradske općine u sastavu 50 odbornika.37) U stanovitom smislu ovim nazivom NO-a gradska općina Varaždin započinje proces svoga formiranja u samoupravnu ekonomsku i političku zajednicu. Najprije, u skladu s promjenama ustavnog sistema, NO gradske općine ima ustavni položaj organa narodnog upravljanja te osnovnog i najvišeg organa vlasti radnog naroda općine. Zatim, radni narod u općini ostvaruje vlast, ne samo putem predstavnika u NO-u već i neposredno putem referenduma, zborova birača, učešća gradjana u pravosudju (sudaca porotnika), putem savjeta NO-a, učešća gradjana u organima samoupravnih ustanova u gradu i drugih oblika neposrednog upravljanja. Narodni odbor imao je ustavom

34) O tome zapisnik sa sjednice NO-a od 13.05.1952. i slijedeći, cit. svezak zapisnika NO Varaždin 1951/52.

35) O tome zapisnici sa sjednica NO-a, cit. svezak zapisnika NO Varaždin 1951/52.

36) O tome zapisnik sa sjednice NO-a od 4.11.1952.godine, cit. svezak zapisnika NO Varaždin 1951/52.

37) Zapisnik sa sjednice konstituiranja NO-a od 7.12.1952, cit. svezak zapisnika NO Varaždin 1952/53.

određena prava (koja je s manje ili više uspjeha i ostvarivao) da obavlja sve poslove od neposrednog interesa za privredni, komunalni, kulturni i socijalni razvoj grada kao općine. U tome je bio vrlo malo ograničen nadležnošću kotara. Narodni odbor samostalno raspolaže dijelom dohotka i poreza, ima pravo na uvođenje prireza i samodoprinosu, samostalno donosi društveni plan i budžet.38)

Medjutim, u ostvarivanju privrednih funkcija NO-u gradske općine Varaždin nedostajalo je neposredno prisustvo organiziranih proizvođača. Vijeće proizvođača konstituirano je samo u strukturi NO kotara, a ne i NO-a gradske općine. Radničko samoupravljanje privrede grada nije se moglo na zadovoljavajući način izraziti i djelovati u ostvarivanju funkcija vlasti kroz Vijeće proizvođača u NO-u kotara Varaždin. 39)

Decentralizacijom nadležnosti iz republike i kotara i njenim prenošenjem na gradsku općinu Varaždin razvijale su se njezine funkcije u svim oblastima života i razvoja u gradu. Formirali su se novi odnosi općine prema organizacijama, ustanovama i građanima. Medjutim, tadašnja materijalna osnova općine i cjelokupan financijski sustav nisu odgovarali uspostavljenim funkcijama općine. Poslovi us se decentralizirali na općinu, ali ne i odgovarajuća sredstva za obavljanje funkcija općine. Tada važećim budžetskim sistemom općina nije imala nikakvu sigurnost da će moći koristiti budžetska sredstva koja se ostvare na njezinom području. Osim toga, učešćem s manje od 10% u dobiti pri vrede općina i njezina poduzeća nisu bili stimulirani u napornima za društveno-ekonomski razvoj.40)

38) O tome Ustavni zakon NRH o osnovama društvenog i političkog uređenja i republičkim orgaima vlasti, Narodne novine NRH, br.9/53. Iz zapisnika sa sjednica NO-a vidljivo je svestrano djelovanje NO-a u smislu spomenutog položaja, vidi sadržaj zapisnika u cit.sveski zapisnika sa sjednica NO Varaždin 1952/53.

39) O tome je raspravljano na sjednici NO-a gradske općine 1.07.1953.godine u vezi s izvještajem o izvršenju društvenog plana NO-a gradske općine, cit.svezak zapisnika NO Varaždin 152/53.

40) O tome u Obrazloženju Društvenog plana općine, prilog zapisnika sa sjednice NO-a od 29.04.1954, cit.svezak zapisnika eO-a Varaždin 1954.

No, i pored teškoća i problema s kojima se nosila Gradska općina u sastavu Kotara Varaždin, ona je izražavala progresivan razvoj. Nakon uvođenja radničkog i društvenog upravljanja ona je u svojoj prirodi, organizaciji i sadržaju rada organa političkog sistema u njoj, sve više poprimala obilježja društveno-političke i ekonomske zajednice. Sve to u mjeri u kojoj je napuštala status političko-teritorijalne jedinice.

IV. RAZVOJ POLITIČKOG SISTEMA U OPĆINI VARAŽDIN KAO OSNOVNOJ POLITIČKO-TERITORIJALNOJ ORGANIZACIJI SAMOUPRAVLJANJA I DRUŠTVENO-EKONOMSKOJ ZAJEDNICI

Krajem 1954. godine u Gradskoj općini Varaždin formira se društveni stav, u skladu s općom društvenom inicijativom o razvoju komunalnog sistema, da je daljnji društveno-politički i ekonomski razvoj općine limitiran njezinim teritorijem. Naime, polazilo se od pretpostavke da je u cilju daljnjeg razvoja Gradske općine Varaždin nužno ujediniti u jedinstvenu društvenu zajednicu s političkim i ekonomskim funkcijama šire područje naselja koja gravitiraju gradu. Narodni odbor je utvrdio da bi to moglo biti područje tadašnje Općine Varaždin - vanjske u sastavu Kotara Varaždin i predložio zborovima birača da se o prijedlogu izjasne.⁴¹⁾ Zborovi gradjani su se suglasili s prijedlogom NO-a i izrazili gledište da ima osnova da se gradu pripoje još neka druga naselja, izvan područja Općine Varaždin - vanjske.

Razmatrajući stavove zborova birača NO je utvrdio prijedlog Saboru NR Hrvatske da kao nadležan donese akt o spajanju Gradske općine Varaždin i Općine Varaždin - vanjske te da se toj novoj općini još pripoji selo Trnovec tada u sastavu Općine Bartolovec, 42)

Sabor NR Hrvatske prihvatio je prijedlog NO-a gradske općine Varaždin i u vezi s izraženim željama gradjana Općine Varaždin - vanjske i gradjana Općine Bartolovec izmijenio Zakon o promjeni administrativno-teritorijalne podjele NR Hrvatske na ko-

41) *Zapisnik sa sjednice NO-a gradske općine Varaždin od 24.09. 1954, cit.svezak zapisnika NO Varaždin 1954.*

42) *O tome zapisnik sa sjednice NO-a Gradske općine od 21.10. 1954, cit.svezak zapisnika NO Varaždin 1954.*

tare, gradove i općine te spojio tadašnju Gradsku općinu Varaždin, Općinu Varaždin - vanjska i Općinu Bartolovec, a ne samo njezino selo Trnovec, u novu Gradsku općinu Varaždin. 43) Ovim novim teritorijalnim definiranjem Gradske općine Varaždin gradu Varaždinu pripojilo se u jedinstveno područje općine, osim naselja Biškupec koje je već ranije bilo pripojenu gradu, 31 selo i naselje. 44)

Ovaj proces formiranja nove općine izražavao je nekoliko karakteristika. U prvom redu bio je motiviran ekonomsko razvojnim ciljevima i usmjeren na stvaranje društveno-ekonomske i političke zajednice ljudi. Zatim, bio je plod širokog neposrednog demokratskog djelovanja gradjana i dviju općina, usuglašavanjem interesa za razvoj samoupravne komunalne zajednice. Radilo se o formiranju općine na osnovama koje vrijede za njezin razvoj do suvremenih dana. Konačno, to su bile, za razliku od ranijih teritorijalnih promjena, izvanredne i specifične promjene organizacije općine.

Spomenutim promjenama teritorijalne organizacije općine bile su izvedene značajne pripreme za transformaciju Gradske općine Varaždin u komunalni sistem koji je uspostavio novi pravno-politički i ekonomski poredak početkom 1955.godine. 45) To je ujedno bio proces promjena u kojem je Gradska općina Varaždin nakon oko 4 decenija izgubila ime "gradske" općine, a nakon nešto manje od 8 stoljeća prirodu urbano-gradske teritorijalne zajednice društveno-ekonomskog i političkog djelovanja gradjana.

Medjutim, to je istovremeno bio nastavak progresivnog razvoja nove Općine Varaždin. Ona se dalje razvijala kao osnovna političko-teritorijalna organizacija samoupravljanja radnog naroda

43) *Promjena Zakona o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine objavljena je u Narodnim novinama NRH, br.59/54.*

44) *Pripreme za formiranje nove Gradske općine Varaždin utvrdio je NO gradske općine na sjednici 28.12.1954, zapisnik sa sjednice u cit.sveski zapisnika NO Varaždin 1954.*

45) *Opći zakon o uredjenju općina i kotareva, Službeni list FNRJ, br.26/55, 29/57, 24/59, 47/59 te Zakon o provodjenju novog uredjenja općina i kotara, Narodne novine NRH, broj 33/1950.*

i osnovna društveno-ekonomska zajednica stanovnika Varaždina i užeg područja koje je s gradom životno i razvojno povezano. 46)

Takav karakter Općine Varaždin omogućio je razvoj samoupravno-ekonomskih i političkih odnosa višega stupnja. U njoj je počeo proces povezivanja samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa radnih ljudi koji djeluju u različitim oblicima samoupravnog organiziranja u općini. Narodni odbor općine kao predstavničko tijelo i najviši organ vlasti u općini dobio je dvodomni sastav. Činilo ga je općinsko vijeće i vijeće proizvođača. 47) Ovako sastavljen NO općine Varaždin omogućio je sjedinjavanje političkog i ekonomskog predstavništva u strukturi NO-a.

U novoj Općini Varaždin započeo je proces područstvljavanja javnih funkcija. Taj proces su izražavali savjeti NO-a kao državno-društveni organi u čijem radu ravnopravno sudjeluju i odbornici NO-a i izabrani građani. Zatim, sve javne službe (prosvjeta, kultura, narodno zdravlje, socijalno osiguranje, stambene zgrade) imaju status institucija zasnovanih na principu društvenog upravljanja.

Radi jačeg sjedinjavanja predstavničke i neposredne demokracije osnovan je 41 mjesni odbor (MO) u selima i naseljima u sastavu općine. Njih su sačinjavali odbornici i izabrani građani s područja mjesnog odbora. To su bili organi općinske samouprave osnovani radi ostvarivanja što šireg sudjelovanja građana u općinskoj samoupravi i obavljanju pojedinih poslova od neposrednog interesa za stanovništvo u pojedinim selima na području općine. Mjesni odbori pomagali su NO-u i njegovim organima u organiziranju i izvršavanju poslova koje su poduzimali na njihovom području. Oni su imali samostalni djelokrug u vezi pitanja

46) U to vrijeme kazao je J.B.Tito da se naše komune, po svom radu i ulozi u životu naroda uopće, osjećaju ne samo lokalno, u gradovima i drugim naseljima, već i kao jedan od osnovnih faktora našeg društvenog i političkog sistema. One su dobile niz novih funkcija i ovlaštenja, a njihova materijalna osnova se proširuje i one iz godine u godinu raspoložu sve većim sredstvima zajednice. Zbog toga komune postaju značajne institucije vlasti i upravljanja radnog naroda (Samoupravljanje, izbor iz djela, knjiga 4, Svjetlost, Sarajevo i dr., Sarajevo, 1977, str.103).

47) Odluka o utvrđivanju općina u kojima NO sačinjavaju općinsko vijeće i vijeće proizvođača, Narodne novine NRH, broj 33/55.

od neposrednog interesa za selo i općinu. Doprinosili su demokratizaciji djelovanja NO-a i njegovih izvršnih i upravnih organa te samoupravnom rješavanju poslova od neposrednog i šireg interesa. U vremenu svoga djelovanja (1955-1960.godine) oni su održali 827 sjednica i organizirali 426 zborova birača.⁴⁸⁾ To pokazuje da su bili izraz ostvarivanja demokratskih političkih prava građana i način učešća građana u odredjivanju i ostvarivanju politike razvoja općine.

U tom periodu imao je NO Varaždin osnovni djelokrug odlučivanja o pitanjima: donošenja normativnih akata, planova, budžeta, financijskih akata, obavljanja izbora i razrješenja funkcionera i članova kolektivnih organa NO-a, osnivanja privrednih organizacija i ustanova, davanja garancija privrednim organizacijama i ustanovama, potvrđivanja izbora direktora privrednih organizacija i imenovanja upravitelja ustanova, ocjenjivanja rada svojih savjeta i organa uprave te poništavanja i ukidanja njihovih nezakonitih akata i davanja smjernica za njihov rad.⁴⁹⁾

Prvi izbori za NO novoformirane Općine Varaždin provedeni su krajem 1957.godine. Do toga vremena djelovao je NO sastavljen od odbornika s područja koja su ušla u sastav nove općine. Novoizabrani NO činilo je Općinsko vijeće u sastavu od 60 odbornika i Vijeće proizvođača u sastavu od 45 odbornika.⁵⁰⁾ On je razvijao djelatnost na mnogim područjima koja su od viših državnih organa prenesena u nadležnost općine. ⁵¹⁾ Uglavnom, tu nadležnost činila su sva prava i dužnosti upravljanja društvenim poslovima, osim prava i dužnosti koja su Ustavom ili zakonom bila odredjena za kotar, republiku ili federaciju, kao i oni

48) Podaci iz publikacije pod naslovom "Pregled rada mjesnih odbora 1955-1960, interno izdanje NO Varaždin 1960.godine, pohranjeno u arhivskom fondu Arhiva Varaždin.

49) Obavljanje spomenutih poslova označeno je u zapisnicima sjednica NO-a, cit.svezak zapisnika NO Varaždin od 1955. do 1963.

50) NO je konstituiran na sjednici 17.11.1957, svezak zapisnika NO Varaždin 1957.

51) Radilo se o razvoju djelatnosti NO-a Varaždin u skladu s odredbama Zakona o nadležnosti općinskih i kotarskih narodnih odbora i njihovih organa ("Službeni list FNRJ", br. 52/1957).

prava i dužnosti koji su pripadali samoupravnim privrednim organizacijama i društvenim ustanovama.

Radi razvoja društvenog samoupravljanja na području stambenih i komunalnih djelatnosti u gradu, NO je 1959. godine, na prijedlog zborova birača, osnovao 7 stambenih zajednica. One su bile organizirane u pojedinim urbanističkim, prostornim i komunalnim cjelinama grada Varaždina. Njihove su se funkcije razvile u organiziranje i unapredjenje raznih komunalnih i drugih djelatnosti koje su služile potrebama domaćinstava, u organiziranje društvene prehrane, pomoć u upravljanju i održavanju stambenih zgrada, održavanje čistoće ulica, sudjelovanje u rješavanju pitanja socijalnih pomoći i djelovanje na rješavanju drugih poslova od interesa za život građana u gradu. Organi upravljanja u stambenim zajednicama bili su: savjet, izvršni odbor i odbor za materijalno-financijsku kontrolu stambene zajednice u koje je bilo angažirano više stotina građana Varaždina. 52)

U obavljanju nadležnosti općine NO je djelovao na tri načina: ravnopravno na sjednicama oba vijeća, zajednički na sjednicama oba vijeća i samostalno na sjednicama svakog vijeća. Općinsko vijeće i Vijeće proizvođača ravnopravno su odlučivali o donošenju svih odluka i akata NO-a koji su se odnosili na raspodjelu i korištenje viška rada i na druge privredne poslove. Na zajedničkim sjednicama vijeća su birala organe NO-a, obavljala imenovanja i postavljenja službenika te obavljala druge izborne funkcije iz nadležnosti NO-a. Vijeće proizvođača je samostalno raspravljalo o problemima privrednih organizacija i donosilo preporuke za njihov rad. Sve druge poslove iz djelokruga NO-a, koje Vijeće proizvođača nije obavljalo ravnopravno ili nisu spadala na zajedničke sjednice, obavljalo je Općinsko vijeće. Za djelotvornije i stručnije obavljanje funkcija NO-a i njegovih vijeća bile su formirane odborničke komisije pojedinih vijeća i zajedničke za oba vijeća.

Radi obavljanja izvršnih, upravnih i drugih stručnih poslova iz okvira nadležnosti općine NO je organizirao djelovanje 15 savjeta NO-a, 6 odjela, jedan zavod i 5 inspekcija kao organa općine s izvršnim i upravnim funkcijama. Njihov rad, zajedno s analizom rada NO-a, razmatrao se jednom godišnje. Savjeti su

52) Odluku o osnivanju stambenih zajednica NO je donio na sjednici 12.10.1959. godine, svezak zapisnika NO Varaždin 1959/II.

djelovali kao izvršno-politički organi NO-a. Oni su brinuli o izvršenju propisa, usmjeravali su i nadzirali rad organa uprave i predlagali NO-u donošenje propisa i drugih akata. Odjeli, zavod i inspekcije kao organi uprave NO-a neposredno su primjenjivali propise, stručno obradivali i pripremali akte NO-a i savjeta, izvršavali njihove zaključke i obavljali određene administrativno-tehničke poslove. 53)

Narodni odbor imao je svoga predsjednika koji se birao iz redova odbornika i na tu dužnost mogao je biti biran najviše u dva uzastopna mandatna perioda. Njegov položaj bio je nakon 1955. godine određenije definiran. Predsjednik se brinuo o sa zivanju sjednica NO-a, o njihovu pripremanju i predsjedavao je tim sjednicama. On je uskladjivao rad svih organa NO-a, brinuo se o izvršenju odluka i drugih akata i mjera NO-a kao i propisa viših državnih organa. 54)

Na čelu organa uprave bio je tajnik NO-a. On je objedinjavao stručni rad organa uprave i osiguravao uskladjeno, ekonomično i zakonito djelovanje organa uprave kao cjeline. Radi ostvarivanja tih zadataka imao je određena organizacijska, personalna i disciplinska ovlaštenja. Tajnik je za svoj rad odgovarao predsjedniku i NO-u koji ga je birao na vrijeme od četiri godine. 55)

Radi približavanja određenih upravnih poslova građanima područja bivših općina Bartolovec, Jalžabet i Vidovec, koje su pripojene općini Varaždin, formirani su mjesni uredi. Oni su obavljali poslove vođenja matičnih knjiga, knjiga državljana i biračkih spiskova, izdavanja stočnih putnica, vođenja evi-

53) Jedan od izvještaja o radu NO-a i njegovih organa u prilogu zapisnika sa sjednice NO-a od 28.04.1961, svezak zapisnika Zajednička sjednica oba vijeća NO-a Varaždin (sjednički materijal) 1961. godina.

54) Ovaj djelokrug predsjednika NO-a Varaždin bio je u skladu s Općim zakonom o narodnim odborima i Statutom općine od 1959. god.

55) Ovakav položaj tajnika NO-a bio je određen Općim zakonom o uređenju općina i kotara (čl. 60. i 61.). Iz sadržaja zapisnika sa sjednica NO-a Varaždin vidljivo je da se on dobro ostvarivao.

dencije naplate poreza i budžetskih prihoda, izvršavanja administrativnih poslova za mjesne odbore na području djelovanja, primanja podnesaka i izdavanja raznih uvjerenja te obavljanja drugih poslova prema potrebama i uputama nadležnih upravnih organa NO-a općine, 56)

V. RAZVOJ POLITIČKOG SISTEMA U OPĆINI VARAŽDIN KAO OSNOVNOJ DRUŠTVENO-POLITIČKOJ ZAJEDNICI

Konačno teritorijalno oblikovanje općine Varaždin, u kojem se ona izražava i danas, izvedeno je 1962. godine. 57) Općini Varaždin pripojeno je područje tadašnje općine Vinica i od tada općina Varaždin obuhvaća grad Varaždin i 80 naseljenih mjesta njegove okolice.

U skladu s novim Ustavom SFRJ i novim Ustavom SR Hrvatske iz 1963. godine općina Varaždin započinje svoj razvoj kao osnovna društveno-politička zajednica. U njoj radni ljudi i građani osiguravaju materijalne i druge uvjete za rad i razvoj privrednih i društvenih djelatnosti, uskladjuju pojedinačne i zajedničke interese s općim interesima, ostvaruju neposredno društveno samoupravljanje, organiziraju samoupravne organe i organe društveno-političkog sistema u općini za ostvarivanje funkcija vlasti i odlučivanje o drugim društvenim poslovima, uredjuju odnose od neposrednog interesa građana i njihovih organizacija u općini.

Društveno-politički sistem u općini Varaždin potpunije se razvija u organizaciji i ostvarivanju političke vlasti, društvenom samoupravljanju i djelovanju društveno-političkih organizacija.

Radi učešća i suradnje građana u rješavanju pitanja od zajedničkog interesa i neposrednog odlučivanja o poslovima od važnosti za razvoj naselja, kao i radi organiziranja i unapređivanja komunalnih, socijalnih, zdravstvenih, kulturnih i

56) O tome u *Analizi rada mjesnih odbora, prilog zapisniku sjednice oba vijeća NO-a, svezak zapisnika zajedničkih sjednica oba vijeća NO Varaždin (sjednički materijal) 1961.*

57) *Zakon o područjima općina i kotara u NR Hrvatskoj, Narodne novine NRH, broj 39/1962.*

drugih djelatnosti koje neposredno služe zadovoljavanju potreba svakodnevnog života porodice, domaćinstva i radnog čovjeka, u općini Varaždin osnovano je 1963. godine 6 mjesnih zajednica u gradu i 19 mjesnih zajednica u naseljima izvan grada. 58) One su razvijale djelatnost na području izgradnje, u održavanju i čuvanju komunalnih objekata, čistoći, izgledu i uredjenju mjesta i naselja, u pomoći porodicama u podizanju i odgoju djece, razvoju i unapredjenju djelatnosti i službi koje neposredno služe radnom čovjeku, porodici i domaćinstvu u zadovoljavanju svakodnevnih potreba, u upravljanju društvenom imovinom od interesa za mjesnu zajednicu, osnivanju radnji i servisa radi obavljanja odredjenih zadataka od interesa građana. 59)

Mjesne zajednice razvijale su zapaženu aktivnost u svojem djelokrugu rada. U njihovu djelovanju doneseno je već u 1964. godini više desetaka odluka o raspisivanju mjesnog samodoprinosu za osiguranje sredstava koja su im bila potrebna u rješavanju pitanja od neposrednog interesa građana na njihovu području. 60)

Društveno-politički sistem, preko kojeg su se ostvarivale funkcije općine Varaždin formirao se u tom vremenu od općinske skupštine i njenih organa, mjesnih zajednica, zborova birača i drugih oblika neposrednog odlučivanja u općini, uključujući i sudjelovanje i aktivnu suradnju organa društvenog samoupravljanja u općini. Ovako uspostavljen društveno-politički sistem osiguravao je svestranije i potpunije pretvaranje ranijih državno-administrativnih funkcija u općini u samoupravne funkcije kao i uspješnije prevladavanje teškoća i proturječnosti u razvoju društveno-ekonomskih i političkih odnosa u općini.

58) Odluku o određivanju područja mjesnih zajednica donijelo je Općinsko vijeće 20.03.1963. godine, svezak zapisnika Općinskog vijeća Skupštine općine Varaždin 1963.

59) Organizacija i funkcije mjesnih zajednica bili su uredjeni Statutom općine Varaždin od 1967. godine.

60) Samo u 1964. godini doneseno je 19 odluka o mjesnom samodoprinosu, svezak zapisnika Skupštine općine Varaždin 1964.

Umjesto ranijeg NO-a u općini Varaždin konstituirana je 3. lipnja 1963. godine Skupština općine kao najviši organ političke vlasti i društvenog samoupravljanja u općini. Skupštinu općine sačinjavalo je Općinsko vijeće u sastavu od 45 odbornika koje su izabrali građani neposredno i Vijeće radnih zajednica u sastavu od 45 odbornika koje su izabrali radni ljudi iz radnih i drugih organizacija, državnih i drugih organa, udruženja te poljoprivrednici i zanatski radnici u općini. 61) Jedan broj odbornika bio je izabran na dvije godine, a drugi na četiri godine. Ovim različitim mandatnim periodom nastojalo se širiti sudjelovanje građana i radnih ljudi u obavljanju skupštinskih funkcija, osigurati čvršći kontinuitet razvojnog djelovanja Skupštine i jačati političku odgovornost te demokratsko ponašanje odbornika u obavljanju funkcija u Skupštini općine.

Skupština općine obavljala je sve poslove od neposrednog interesa za privredni, komunalni, socijalni, kulturni i društveni život i razvoj općine. Ona je odlučivala o pitanjima od zajedničkog interesa za život i rad građana u svim slučajevima kad je na to bila ovlaštena. Skupština općine raspravljala je i odlučivala na sjednicama oba vijeća, osim u slučajevima kada je zakonom ili Statutom općine bilo propisano da vijeća raspravljaju i odlučuju na odvojenim sjednicama, ili su vijeća sama odlučila da pojedino pitanje iz nadležnosti Skupštine raspravljaju i o njemu odluče na odvojenim sjednicama. 62)

Na obavljanju političko-izvršnih i drugih poslova, koja nije neposredno obavljala Skupština, djelovali su savjeti, i to: za privredu, za financije, za komunalne poslove, za prosvjetu, za zdravstvo i socijalnu politiku, za unutrašnje poslove, za narodnu obranu, za organizacijsko-pravne i opće poslove. Oni su i dalje, kao i u ranijem periodu, političko-izvršni organi Skupštine općine, ali s odredjenije definiranom organizacijom i funkcijama. Svaki savjet brojio je po 13 članova, od kojih je tri člana birala Skupština iz svojih redova, 4 člana iz reda građana, a 6 članova delegirale su radne i

61) *Zapisi o konstituirajućoj sjednici Skupštine općine od 3.06.1963. godine, svezak zapisnika Skupštine općine Varaždin 1963.*

62) *U općini Varaždin nije korištena ustavna mogućnost iz Ustava SR Hrvatske od 1963. godine (čl.137.) da se organizira više vijeća radnih zajednica u Skupštini općine.*

druge organizacije s područja općine, Mandat članova savjeta trajao je dvije godine. U funkcije savjeta spadali su poslovi i brige o ostvarivanju politike i o izvršavanju zakona i propisa Skupštine, predlaganje donošenja akata Skupštini, donošenje propisa za koje su bili ovlašteni, utvrđivanje smjernica za rad organa uprave općine, raspravljanje o pitanjima od općeg interesa za radne i druge organizacije u odredjenim oblastima te uskladjivanje rada organa upravljanja u tim oblastima. 63)

Za proučavanje odredjenih pitanja, raspravljanje i pripremanje prijedloga te obavljanje drugih poslova iz nadležnosti Skupštine općine bile su osnovane komisije Skupštine, i to: za društveni nadzor, za predstavke i pritužbe, za izbor i imenovanje, za vjerska pitanja, za odlikovanja. Osim ovih stalnih komisija djelovale su i povremene komisije koje je Skupština osnivala prema ukazanim potrebama. Komisije Skupštine bile su sastavljene od odbornika i predstavnika društveno-političkih i drugih organizacija i zajednica. Komisije su radile na sjednicama na koje su pozivale funkcionere i službenike Skupštine te predstavnike radnih i drugih organizacija u općini koji su izražavali mišljenja o pitanjima iz predmeta razmatranja na sjednicama. 64)

Za obavljanje stručnih, administrativnih, tehničkih i drugih poslova od interesa djelovanja Skupštine bila je organizirana posebna stručna služba Skupštine. Njome je rukovodio tajnik Skupštine koji je ujedno i pomagao predsjedniku Skupštine, predsjednicima vijeća, predsjednicima savjeta i komisija u prip-

63) *Organizacija i djelokrug savjeta bio je uredjen Statutom općine od 1967. godine koji se nalazi u arhivu Skupštine općine Varaždin. Rad savjeta bio je predmet razmatranja na sjednici Skupštine općine u svakoj godini, izvještaji o radu savjeta nalaze se u cit. sveskama zapisnika Skupštine općine Varaždin.*

64) *Organizacija i djelokrug komisija bio je uredjen Statutom općine i Poslovníkom Skupštine općine i njenih vijeća. Podaci o njihovom radu nalaze se u zapisnicima sa sjednica komisija koji su pohranjeni u Skupštinskim službama općine Varaždin.*

remanju sjednica i bio je naredbodavac za izvršenje budžeta općine. 65)

Za obavljanje upravnih poslova, kao i drugih stručnih i društvenih poslova, od interesa za općinu i za rad Skupštine općine, njenih vijeća, savjeta, komisija i drugih tijela, Skupština općine osnovala je organe općinske uprave. To su bili sekretarijati, zavodi i uredi. U njihov djelokrug spadali su poslovi izvršavanja zakona i drugih propisa, rješavanja u upravnim stvarima, pripremanja nacрта propisa i drugih akata za Skupštinu i njene organe. Njihova dužnost bila je da svojim radom omogućuju ostvarivanje prava, zadataka i interesa građana, radnih i drugih organizacija kao i društvene zajednice, a u skladu s ustavom, zakonom i drugim propisima. Organi uprave općine Varaždin nakon Ustava iz 1963. godine izražavali su stanovite karakteristike u svojoj organizaciji, položaju i djelovanju. Oni su se odredjenije izražavali kao sastavni dio skupštinskog sistema u općini. Osnova čitavog rada bio je Ustav, Zakon, Statut i drugi opći akti Skupštine općine. Djelovali su samostalno u okviru pravnog poretka i u skladu sa smjernicama Skupštine općine te su bili samostalni u rješavanju stvari u upravnom postupku. Organi uprave bili su za svoj rad odgovorni Skupštini općine i savjetima kao političko-izvršnim organima. Oni su razvijali djelovanje javno u smislu omogućavanja društvene i političke kontrole građana nad njihovim radom. U svom radu organi uprave ostvarivali su međusobnu suradnju i suradnju s organima društvenog samoupravljanja. 66)

Osim općinskog organa uprave u općini se razvilo djelovanje i drugih organa općine. To su Općinsko javno pravobranilaštvo i Općinski sudac za prekršaje. Općinsko javno pravobranilaštvo razvijalo je u svom djelokrugu djelovanje na poduzimanju za-

65) *Djelokrug i način rada stručnih službi Skupštine bio je uredjen Poslovníkom Skupštine i njenih vijeća i posebnom odlukom Skupštine.*

66) *Položaj organa uprave bio je uredjen Statutom općine od 1967. godine, a njihovo osnivanje odlukama Skupštine općine. Organi uprave podnosili su izvještaje o svom radu Skupštini općine svake godine. Izvještaji organa uprave nalaze se u dokumentaciji zapisnika sjednica Skupštine u cit. sveskama zapisnika za pojedine godine.*

konom odredjenih mjera i pravnih sredstava radi zaštite imovinskih prava i interesa općine. Ono je zastupalo pred sudovima i drugim organima općinu, njene fondove i mjesne zajednice, zastupalo je državne organe koji su bili tuženi u upravnom i radnom sporu, pred sudovima je zastupalo i radne organizacije po njihovu ovlaštenju, davalo je pravna mišljenja o imovinsko-pravnim pitanjima organima i organizacijama u općini. Općinsko javno pravobranilaštvo pratilo je i proučavalo društvene odnose i pojave značajne za pravnu zaštitu društvene imovine i o tome izvještavalo Skupštinu općine i druge organe. 67)

Općinski sudac za prekršaje razvijao je djelatnost u vođenju prvostepenog prekršajnog postupka. On je pratio i proučavao društvene odnose i pojave koje su od interesa za ostvarivanje funkcije suca za prekršaje. 68)

U sistemu narodne obrane Skupština općine imala je obavezu priprema i provedbe mjera obrane. Za izvršavanje te obaveze Skupština općine osnovala je Savjet narodne obrane. Savjet je djelovao na području obavljanja priprema vojne i civilne mobilizacije, utvrđivao koncepcije za obranu zemlje na području općine, razradjivao mobilizacijske planove i obavljao popunu ratnih i mobilizacijskih jedinica, koordinirao i usmjeravao rad svih organa i organizacija u općini u vezi s pripremama za obranu zemlje, organizirao i rukovodio službom civilne zaštite, organizirao i izvodio obuku omladinskih jedinica, izvodio poslove u vezi s regrutacijom i upućivanjem obveznika u JNA te upoznao građane s njihovim pravima i dužnostima u sistemu općenarodne obrane.

U ovom periodu Skupština općine širila je i razvijala oblike samoupravnog djelovanja, Programiranjem rada i organiziranjem prethodnih rasprava o predmetima odlučivanja Skupština je češće

67) *Općinsko javno pravobranilaštvo je položajno utvrđeno Statutom općine od 1967. godine, izvještaje o njegovom djelovanju razmatra Skupština općine svake godine, o tome materijali u cit.sveskama zapisnika Skupštine za pojedine godine.*

68) *Položaj suca za prekršaje utvrđen je Statutom općine, a o ostvarivanju položaja podnosio je godišnje izvještaje Skupštini, izvještaji pohranjeni u skupštinskoj dokumentaciji, cit.sveske zapisnika sa sjednica Skupštine.*

organizirala skupove radi konzultacija, pribavljanja mišljenja ili razmjene gledišta zainteresiranih organa i organizacija za stanovito pitanje o kojem je odlučivala.

Radi uspješnijeg angažiranja i usuglašavanja gledišta samoupravnih i društveno-političkih subjekata na pitanjima od najšireg interesa života i razvoja u općini institucionaliziran je Općni sabor općine. Njega su sačinjavali: Skupština općine, Općinska konferencija SSRN, Općinski komitet Saveza komunista, Općinsko sindikalno vijeće, Općinski komitet Saveza omladine, Općinski odbor Saveza udruženja boraca NOR-a, savezni i republički zastupnici izabrani na području općine, članovi Upravnog odbora Osnovne privredne komore izabrani na području općine, predstavnici drugih organizacija i organa te istaknuti javni radnici. Općni sabor raspravljao je o prijedlogu za izmjene i dopune Statuta općine, o prijedlogu društvenog plana razvoja općine i raspisivanju mjesnog samodoprinosna na području općine. 69)

U cilju ostvarivanja šireg samoupravnog djelovanja u općini na pitanjima od razvojnog interesa Skupština općine iznosila je na javnu raspravu pred zborove birača promjenu Statuta općine, perspektivni plan općine, društveni plan općine, budžet i fondove općine te završni račun o izvršenju budžeta i fondova. 70)

Općina Varaždin kao osnovna društveno-politička zajednica, od donošenja Ustava 1963. godine pa do 1971. godine, razvijala je društveno-politički sistem koji se sve više izražavao kao jedna od osnovica jedinstvenog društveno-političkog sistema u zemlji. Organi općine preuzimali su sve više poslova od viših organa koji su oblikovali ustavni položaj općine. Organi političkog sistema općine imali su sve povoljniju materijalnu osnovu za djelovanje i razvoj svojih funkcija jer je postupno jačao materijalni položaj općine uopće. Općina je imala u sistemu financiranja društveno-političkih zajednica osigurane izvore

69) *Organizacija Općeg sabora uređjena je Statutom općine, a dokumentacija o njegovom radu nalazi se u Skupštinskim službama općine Varaždin.*

70) *Dokumentacija o javnim raspravama čuva se u Skupštinskim službama i kao prilog zapisnicima Skupštine općine Varaždin.*

prihoda, a neprekidno je jačalo opredjeljenje građana da samodoprinosom rješavaju zajedničke komunalne i druge društvene potrebe. 71).

I pored pozitivnog razvoja općine i njezinog društveno-političkog sistema u spomenutom periodu, oštro su se ispoljavale stanovite proturječnosti; u prvom redu, samoupravni odnosi u bazi društveno-ekonomskog života, u radnim organizacijama, mjesnim i samoupravnim interesnim zajednicama nisu se zadovoljavajuće razvijali i time više utjecali na razvoj samoupravnog demokratskog djelovanja političkog sistema općine. Zbog zadržavanja reguliranja društveno-ekonomskih i političkih odnosa u općini na razini federacije i republike Skupština općine i samoupravne asocijacije nisu dobile samoupravno-pravni instrumentarij za vlastito djelovanje na svestranijem razvoju samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa zavisno od specifičnosti općine Varaždin. Gradjani i radni ljudi malo su mogli, osim raspravljanja i stavljanja prijedloga, u neposrednim oblicima samoupravljanja i odlučivati. Odlučivanje, osim o samodoprinosu, bilo je zakonskim propisima stavljeno u isključivu nadležnost Skupštini općine kao predstavničkom tijelu i organu upravljanja kao posrednim oblicima upravljanja. U djelovanju Skupštine općine prevladavala je funkcija vlasti, a suviše malo se izražavala kao organ društvenog upravljanja. Cjelokupna djelatnost općine financirala se preko budžeta koji je imao isključivo fiskalne izvore. Radni ljudi i gradjani u općini mogli su faktički raspolagati samo s oko 10% budžetskih sredstava, a sva ostala sredstva bila su zakonski raspoređena. Zbog toga se u općini nisu mogli razvijati zadovoljavajući samoupravno ekonomski odnosi u rješavanju zajedničkih interesa. Pravni, društveno-ekonomski i politički sistem, koji je omogućavao etatizaciju odlučivanja, birokratizaciju društvenih odnosa i otudjivanje radnih ljudi i građana od društvenih sredstava i samoupravnog odlučivanja, imali su svoje izražavanje i u općini Varaždin i njezinom političkom sistemu. 72)

71) O tome ocjene u zapisnicima sa sjednica Skupštine u cit. sveskama zapisnika Skupštine općine i izvještajima o radu Skupštine i njenih organa u prilogu zapisnika.

72) O tome u izvještajima o radu Skupštine općine i njenih organa i materijalima u vezi s planovima i budžetom općine, cit. svezak zapisnika sjednica Skupštine općine Varaždin 1969. godine i dalje.

VI. POLITIČKI SISTEM U OPĆINI VARAŽDIN KAO SAMOUPRAVNOJ I OSNOVNOJ DRUŠTVENO-POLITIČKOJ ZAJEDNICI

Novim ustavnim sistemom iz 1974. godine općina Varaždin započinje svoj razvoj kao samoupravna i osnovna društveno-politička zajednica utemeljena na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi u općini. U njoj radni ljudi i građani stvaraju i osiguravaju uvjete za svoj život i rad, usmjeravaju razvoj i ostvaruju funkcije vlasti i upravljanja drugim društvenim poslovima, osim onih koje se prema Ustavu ostvaruju u širim društveno-političkim zajednicama. 73)

Radni ljudi ostvaruju vlast i upravljaju drugim društvenim poslovima u općini odlučivanjem na zborovima, referendumom i drugim oblicima osobnog izjašnjavanja u osnovnim organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama, samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama, preko delegata u organima upravljanja tih organizacija i zajednica, samoupravnim sporazumijevanjem i društvenim dogovaranjem, preko delegacija i delegata u skupštini općine te usmjeravanjem i kontrolom rada organa odgovornih Skupštini.

Skupština općine je organ društvenog samoupravljanja i najviši organ vlasti u okviru prava i dužnosti općine. Skupštinu sačinjavaju: 1. Vijeće udruženog rada, kao vijeće delegata radnih ljudi u organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama; 2. Vijeće mjesnih zajednica, kao vijeće delegata radnih ljudi i građana u mjesnim zajednicama i 3. Društveno-političko vijeće, kao vijeće delegata radnih ljudi i građana organiziranih u društveno-političke organizacije. Radi organiziranja Skupštine i neposrednog ostvarivanja svojih prava, dužnosti i odgovornosti i organiziranog sudjelovanja u obavljanju funkcija skupštine općine, radni ljudi i građani imaju osnovane svoje delegacije u osnovnim oblicima svoga organiziranja.

Skupština općine djeluje tako što Vijeće udruženog rada odlučuje o pitanjima od interesa za radnike i druge radne ljude u udruženom i drugom društvenom radu, Vijeće mjesnih zajednica odlučuje o pitanjima od interesa za radne ljude i građane u

73) O tome Ustav SRH, član 166. do 181.

mjesnim zajednicama, Društveno-političko vijeće odlučuje o pitanjima ostvarivanja, razvoja i zaštite ustavom utvrđenog socijalističkog samoupravnog sistema. O odredjenim pitanjima ova vijeća odlučuju ravnopravno, a o odredjenim pitanjima na zajedničkoj sjednici.

U unutrašnjoj svojoj organizaciji Skupština općine ima predsjednika Skupštine, Predsjedništvo Skupštine, predsjednike vijeća Skupštine, komisije i odbore koji ostvaruju Statutom i Poslovníkom utvrđeni djelokrug rada u vezi s funkcijama Skupštine. Za obavljanje stručnih, administrativno-tehničkih i drugih poslova Skupština ima organiziranu svoju Stručnu službu.

Skupština ima Izvršno vijeće kao svoj izvršni organ. Ono je odgovorno Skupštini za stanje u općini, za provodjenje politike i izvršavanje propisa i drugih općih akata Skupštine, kao i za usmjeravanje i uskladjivanje rada općinskih organa uprave.

Za obavljanje upravnih poslova iz nadležnosti općine te određenih stručnih, upravnih i drugih poslova Skupština je osnovala općinske sekretarijate, uprave, zavode i druge organizacije kao općinske organe uprave.

Radi zadovoljavanja svojih zajedničkih potreba i interesa i radi uskladjivanja rada u djelatnostima od zajedničkog interesa, radni ljudi u općini organizirali su samoupravne interesne zajednice. U njima oni ostvaruju slobodnu razmjenu rada, udružuju rad i sredstva te samoupravno i zajednički odlučuju o obavljanju određenih djelatnosti u skladu sa zajedničkim interesima, utvrđuju politiku razvoja i unapređivanja tih djelatnosti.

Mjesne zajednice u općini nastavljaju djelovanje u položaju samoupravnih zajednica radnih ljudi i gradjana organiziranih prema mjestu stanovanja. U mjesnim zajednicama radni ljudi i gradjani neposredno ostvaruju svoje zajedničke potrebe i odlučuju o pitanjima od zajedničkog interesa u općini i širim društveno-političkim zajednicama.

Zborovi radnih ljudi u organizacijama udruženog rada i zborovi gradjana u mjesnim zajednicama, za razliku od prethodnog perioda, imaju Statutom općine utvrđeni samoupravni položaj s

pravom na samostalno odlučivanje i svestranu aktivnost u djelovanju delegatskog sistema u općini,

Na kraju, možemo zaključiti da se politički sistem vlasti i samoupravljanja u općini Varaždin razvojno kretao u okvirima i granicama vladajućeg socijalističkog samoupravnog društvenog razvoja zemlje. On je na zadovoljavajući način rješavao razvojne probleme koji su proizlazili iz specifičnosti općine i proturječnosti samoupravnog društveno-ekonomskog i političkog razvoja.

Sadašnji ustavni položaj općine i njezinog političkog sistema vlasti i samoupravljanja daje mogućnost da se općina razvije kao samoupravna i osnovna društveno-politička zajednica, zasnovana na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi u općini.

Primljeno: 1981-10-23

*Martinčević J. Postwar Development of Political System in
Commune Varaždin*

S U M M A R Y

There is an objective lawfulness that development of political system of Varaždin Commune depends on development of its essence in socio-economic and political situation.

Postwar development began during the course of war for liberation of the country as the territory on which were establishing and working the organs of people authority.

After liberation of the country the town Varaždin continues its progress as administratively - territorial commune. In the town there are organized the organs and is formed activity of political system: People board as a local organ of authority, its Executive board and management organs, civic councils and civic assemblies.

After introducing workers' selfmanagement the town Varaždin becomes commune and basic socio-political community in which acts People board with president and councils instead of Executive board, commissions and meeting of voters.

By introducing of communal system Varaždin Commune is transformed in basic politically - territorial organization of selfmanagement and socio-economic community with widened territory of more than 40 adjoining villages and settlements. Here acts People board composed of Chamber of Commune and Chamber of producers, its counsels and the management organs with local offices, local boards, lodgers communities, assemblies of voters and assemblies of workers.

After the second Constitution Commune Varaždin changes its situation in basic socio-political community in which acts Commune assembly composed of chamber of Communes and Chamber of working collectives, its councils and organs of administration, commune public defence attorneyship, Commune judge for violations, local communities in town and villages, assemblies of the working people and civils and General Parliament of Commune.

In harmony with new constitutional system Commune Varaždin is developed as selfmanagement and basic socio-political community. Its political system make: Commune Assembly composed of associated labour council, local communities council and socio-political council, its Executive council, organs of administration, law organs, local communities, selfmanaged community of interest, meetings and the other organs and forms of selfmanagement.

(Prijevod: Vera Kušen)